

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (สุราพื้นบ้าน) ในพื้นที่ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่ GUIDELINES FOR CREATIVE TOURISM MANAGEMENT TO ENHANCE THE VALUE OF LOCAL WISDOM-BASED BIO-INDUSTRIAL PRODUCTS (ARTISAN SPIRITS) IN BAN WANG LUEK COMMUNITY, PHRAE PROVINCE

ปานณนาถ เกตุโคธิษฐ์¹, อัมเรศ เทพมา², รัศมี อิสลาม^{3*}

Pannanat Katesophit¹, Amares Thepma², Rasamee Islam^{3*}

¹คณะบริหารธุรกิจและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

¹Faculty of Business Administration and Service Industry, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

²คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

²School of Architecture and Fine Arts, University of Phayao

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

³Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University

*Corresponding Author E-mail: rasmeey.i@chandra.ac.th

Received March 24, 2026; Revised May 8, 2026; Accepted May 21, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว 2. พัฒนากิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 3. สังเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุราพื้นบ้านในชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยออกแบบการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสำรวจภาคสนาม และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้าน ทรัพยากรท้องถิ่น และความพร้อมของผู้ประกอบการ สามารถพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวต้นแบบได้ 4 ฐาน ได้แก่ ฐานการผสมสุรา ฐานการทำลูกแป้ง ฐานอาหารท้องถิ่น และฐานวัฒนธรรมและพิธีกรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งช่วยสร้างคุณค่าทางประสบการณ์และความทรงจำที่ดี นอกจากนี้ ยังสามารถสังเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวได้ 3 ด้าน ได้แก่ 1. การพัฒนาประสบการณ์และคุณภาพการบริการ 2. การบริหารจัดการโดยชุมชน และ 3. กระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การประเมินศักยภาพ การออกแบบกิจกรรม การทดสอบ และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยองค์ความรู้จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, สุราพื้นบ้าน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

Objectives of this research article were: 1. examine the potential and readiness of the community for tourism development 2. develop creative tourism activities and routes, and 3. synthesize tourism management approaches to enhance the value of local wisdom products related to traditional liquor in Ban Wang Luek community, Phrae Province. A qualitative research design was employed using a case study approach. Data were collected from 15 key informants selected through purposive sampling, including community leaders, local entrepreneurs, and tourism stakeholders. The data collection methods consisted of in-depth interviews, focus group discussions, and field observations. Data were analyzed using content analysis, and triangulation was applied to ensure data credibility.

The results indicate that the community possesses strong potential in terms of traditional liquor production, local resources, and entrepreneurial readiness. Four creative tourism activity bases were developed, including liquor blending, fermentation starter production, local gastronomy, and cultural rituals, emphasizing participatory and experiential learning. These activities enhance tourists' perceived value and memorable experiences. Furthermore, three key tourism management approaches were identified: 1. experience and service development, 2. community-based management, and 3. a systematic tourism development process. These approaches contribute to value creation and support sustainable tourism development at the community level. This study provides new insights into integrating local wisdom with creative tourism and highlights the role of tourism as a mechanism for enhancing community value and promoting sustainable development.

Keywords: Creative Tourism, Community-Based Tourism, Traditional Liquor, Local Wisdom

บทนำ

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ประกาศ “เหล้าแป้” เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) เป็นเครื่องหมายที่ใช้กับสินค้าที่มาจากแหล่งผลิตที่เฉพาะเจาะจง เปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า “เหล้าแป้” เป็นสุรากลั่นประเภทสุราขาว ผลิตจากน้ำสำหรับน้ำสุราแช่ ผสมสมุนไพรท้องถิ่นหลากชนิด และด้วยสภาพภูมิศาสตร์แบบร้อนชื้นของจังหวัดแพร่ พื้นที่ภูเขาสูงชันที่ราบ มีแหล่งสะสมตะกอนระหว่างภูเขาที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุสำคัญ ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ท้องถิ่น ทำให้ผลิตภัณฑ์สุราที่ได้ที่รสชาติเผ็ดร้อน ใสไม่มีกลิ่น ไม่มีตะกอน อันสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะตัวของผลิตภัณฑ์ที่เด่นชัดด้านรสชาติและกระบวนการผลิตดั้งเดิม การผลักดันการขึ้นทะเบียน IG ถือเป็นการยกระดับความสามารถการแข่งขันด้านเกษตรที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถสร้างอาชีพ รายได้ให้กับเกษตรกรไทย และกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้กล่าวว่า “เหล้าแป้” คือมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดแพร่ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดแพร่ และเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่สร้างรายได้มูลค่ากว่า 3,600 ล้านบาทต่อปี (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2568)

ในพื้นที่ตำบลนาพูนพบสภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ลำห้วย คลอง สระน้ำกระจายตามพื้นที่ จึงเหมาะแก่การเกษตร และการผันน้ำมาเพื่อใช้ในกระบวนการผลิตสุราพื้นถิ่น “เหล้าแป้” มีการปลูกพืชหมุนเวียนทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ปลูกข้าวเหนียวได้ผลผลิตที่ดี ซึ่งข้าวเหนียวก็เป็นสавวนประกอบหลักในการผลิตสุรา

พื้นถิ่นเช่นกัน พบชุมชนบ้านวังลึก พบกลุ่มอาชีพวิสาหกิจชุมชน สุรากลั่นชุมชนสินค้า OTOP กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรดีเด่น เกษตรทำสวนส้มเขียวหวาน และประเพณีที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด ประเพณีแห่ผ้าซิ่น และพื้นที่ใกล้เคียงยังพบแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ม่อนเสาหินพิศวง ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ (คณะทำงานขับเคลื่อนสารสนเทศตำบลต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลนาพูน, 2566) และจากการปรับปรุงกฎหมายเพื่อส่งเสริมผู้ผลิตสุราชุมชนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์วิสาหกิจชุมชน องค์กรเกษตรกร หรือผู้ประกอบการรายย่อย สามารถยื่นขอใบอนุญาตผลิตสุราเพื่อการค้าได้โดยใช้วัตถุดิบการเกษตรในประเทศ ถือเป็นการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจในระดับฐานราก โดยเฉพาะสุราชุมชนซึ่งมีศักยภาพต่อยอดในเชิงเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก (กรมประชาสัมพันธ์, 2568)

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือกลยุทธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ได้โดยนำเอาต้นทุนวัฒนธรรมผสมผสานกับการท่องเที่ยว สามารถนำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจของพื้นที่ได้ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมาออกแบบกิจกรรมผ่านการเล่าเรื่องราวร้อยเรียง สร้างความรู้ให้ได้อรรถรสจากผู้มีประสบการณ์จริง เกิดการลงมือทำ ปฏิบัติจริง เกิดความสนุกสนาน กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ผ่านการมีส่วนร่วม เกิดการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) ที่ผ่านการออกแบบให้มีความเพลิดเพลินอย่างน่าประทับใจ ซึ่งเป็นแนวทางภายใต้กรอบแนวคิด (The 3S principles) (ธนาวัต ปิ่นประชาพันธ์ และคณะ, 2565) เช่นเดียวกันกับการศึกษาแนวทางบริหารจัดการตลาดการท่องเที่ยววัฒนธรรมสร้างสรรค์จังหวัดแพร่ ที่นำเอาต้นทุนทางวัฒนธรรมสร้างสรรค์จังหวัดแพร่มาเพิ่มมูลค่าพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวต่อยอดสร้างอาชีพ การสร้างรายได้เพิ่มให้ชุมชน เกิดการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่จังหวัดแพร่ได้ (ปานณนาถ เกตุไศษฐ์ และอัมเรศ เทพมา, 2567)

ดังนั้น จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของชุมชนในพื้นที่ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เพื่อไม่ให้เกิดการสูญหาย การท่องเที่ยวอาจเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความตระหนัก การรับรู้ถึงคุณค่าภูมิปัญญาที่สามารถเล่าสะท้อนเรื่องราวถึงวิถีชีวิตความเป็นเอกลักษณ์ที่ผูกพันกับธรรมชาติได้ โดยการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมชีวภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น (สุราพื้นบ้าน) และเพื่อให้ภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดแพร่ สามารถนำผลการศึกษาไปต่อยอดส่งเสริมพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องทิศทางตรงกับความต้องการของชุมชนและสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่ผู้มาเยือนได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่
3. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการศึกษาปรากฏการณ์ในบริบทพื้นที่จริงผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) และข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลทุติยภูมิได้มาจากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและพัฒนากรอบคิดในการวิจัย ส่วนข้อมูลปฐมภูมิได้มาจากการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ชุมชนบ้านวังลึก ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ โดยใช้เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในพื้นที่

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ ประสบการณ์ และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยอย่างลึกซึ้ง (Patton, 2015) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มชุมชนบ้านวังลึก จำนวน 7 คน ประกอบด้วยผู้ผลิตสุราพื้นถิ่นในพื้นที่ ซึ่งมีประสบการณ์ในการประกอบกิจการไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีการจดทะเบียนประกอบธุรกิจอย่างถูกต้อง 2. กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 4 คน เป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาพื้นที่ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและผลักดันการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด และ 3. กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว จำนวน 4 คน เป็นผู้ประกอบการที่จดทะเบียนนำเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ และมีประสบการณ์ในการออกแบบและจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยการกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลใช้หลักการความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) โดยพิจารณาจากการที่ข้อมูลที่ได้รับเริ่มมีความซ้ำซ้อน และไม่มีประเด็นใหม่เพิ่มเติม จึงยุติการเก็บรวบรวมข้อมูล (Fusch & Ness, 2015)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1. แบบสำรวจศักยภาพทางการท่องเที่ยว เพื่อเก็บข้อมูลศักยภาพและเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านวังลึก ที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีชื่อเสียง นำไปสู่การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวต่อไป 2. แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สะท้อนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชนผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ และนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชน และ 3. แบบคำถวามการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลในการอภิปรายกลุ่ม ครั้งที่ 1 ได้ข้อมูลรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการ การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชน และนำไปสู่การทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ และการอภิปรายกลุ่ม ครั้งที่ 2 เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมชีวภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (สุราพื้นบ้าน) ในพื้นที่ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่ ทั้งนี้ เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และมีการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีการบันทึกข้อมูลทั้งในรูปแบบการจดบันทึกภาคสนาม และการบันทึกเสียง เพื่อนำมาถอดความและจัดระเบียบข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูล (Data Organization) การอ่านทบทวนข้อมูลอย่างละเอียด (Data Familiarization) จากนั้นทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorization) และจำแนกประเด็นตามความเหมือนและความแตกต่าง (Thematic Classification) เพื่อนำไปสู่การตีความ (Interpretation) และการสังเคราะห์ (Synthesis) ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการวิเคราะห์มุ่งเน้นการสร้างข้อสรุปเชิงแนวคิด (Analytical Generalization) มากกว่าการสรุปเชิงปริมาณ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ และข้อมูลจากการอภิปรายกลุ่ม เพื่อยืนยันความสอดคล้องและความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็น

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สามารถสังเคราะห์ประเด็นหลัก (Themes) ที่สะท้อนศักยภาพและความพร้อมของชุมชนได้ 3 ประเด็น คือ 1. ศักยภาพด้านทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น (Resource and Local Wisdom Capital) ชุมชนมีทรัพยากรพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยเฉพาะวัตถุดิบทางการเกษตร เช่น ข้าวเหนียว และองค์ความรู้ด้านการหมักและการกลั่นสุราที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น (codes: วัตถุดิบท้องถิ่น, ภูมิปัญญาการผลิต, อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์) สะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ได้ 2. ความพร้อมด้านผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชน (Community Enterprise Readiness) ชุมชนมีผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์ในการผลิตสุราพื้นบ้าน และดำเนินธุรกิจอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง (codes: ผู้ผลิตที่มีประสบการณ์, การจดทะเบียน, การพัฒนาผลิตภัณฑ์) แสดงถึงความพร้อมเชิงปฏิบัติการในการรองรับการท่องเที่ยว และ 3. ความพร้อมด้านสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน (Social Readiness) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการรวมกลุ่มและมีแนวโน้มเปิดรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (codes: การรวมกลุ่ม, ความร่วมมือ, การเปิดรับนักท่องเที่ยว) ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพในการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของชุมชน พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของจังหวัดแพร่ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนบ้านวังลึก คือ “การผลิตสุราพื้นบ้าน” ซึ่งสะท้อนถึงองค์ความรู้ด้านการหมักและการกลั่นที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ทั้งในด้านวัตถุดิบ กระบวนการผลิต และรสชาติของผลิตภัณฑ์

2. ผลการพัฒนากิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

เมื่อนำผลการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจากการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ มาดำเนินการจัดประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่ 1 เพื่อยืนยันข้อมูล พบว่า อุตสาหกรรมการหมักชีวภาพในจังหวัดแพร่มีทั้งในระดับชุมชนและระดับอุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์ โดยมีการดำเนินงานที่เป็นไปตามมาตรฐานทางกฎหมาย เมื่อพิจารณาในระดับพื้นที่ ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรทางการเกษตร และเป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ชีวภาพระดับชุมชนที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากตลาดอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้านดังกล่าวจึงถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งสามารถ

นำมาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตจริง อันนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งในเชิงประสบการณ์และเศรษฐกิจของชุมชน จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจและสืบค้นข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวัตถุดิบและกรรมวิธีการผลิตเพิ่มเติม และคัดเลือกกลุ่มผู้ผลิตสุรากลั่นในชุมชนบ้านวังลึก จำนวน 2 ราย ซึ่งประกอบกิจการมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ได้แก่ วิชาหกิจชุมชนโรงงานสุรากลั่นชุมชนนัมเบอร์เซเว่น และบริษัทยามเย็น เดเวลอปเมนต์ 1995 จำกัด เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนากิจกรรมต้นแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต้นแบบดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์และการประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่ 1 เพื่อร่วมออกแบบกิจกรรมตามกรอบแนวคิด The 3S Principles (ธนาดี ปิ่นประชาพันธ์ และคณะ, 2565) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์บนฐานมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ของพื้นที่ผ่านการสร้างประสบการณ์ที่กระตุ้นการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 (รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส) ผลการพัฒนาาร่วมกับชุมชนบ้านวังลึกสามารถพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวต้นแบบที่พร้อมทดสอบด้านการท่องเที่ยว จำนวน 4 ฐานกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมฐาน Blending Activity “ลิ้มรสและทดลองสูตรลับ ตำรับชุมชน” Spirits of Phare Blending Course เพื่อเรียนรู้ศิลปะการผสมสุรากลั่น ผ่านการทดลองผสมเครื่องดื่มในแบบฉบับของตนเอง เรียนรู้พื้นฐานของการเบลนด์สุรา การเลือกวัตถุดิบ กลิ่น และรสชาติที่เหมาะสมรวมถึงเทคนิคการปรับสมดุลของรสชาติให้ลงตัว เป็นกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตจริง

ฐาน Natural Yeast the Secret of Recipe “ปั้น (ลูก) แป้ง จากภูมิปัญญาสุรสุราไทย” Natural Yeast Making Course เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำลูกแป้ง เริ่มตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ จนถึงการผสมแป้งเพื่อให้ได้ลูกแป้งที่สมบูรณ์ โดยเรียนรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบหลักที่ใช้ในการทำลูกแป้ง เช่น แป้ง ข้าว สมุนไพร และหัวเชื้อ รวมถึงบทบาทของแต่ละส่วนผสมในการหมัก และวิธีการผสมแป้งลูกแป้ง เป็นกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตจริง ได้สัมผัสประสบการณ์วิถีชีวิตของชุมชน เกิดการเรียนรู้จากการรับรู้ผ่านโสตสัมผัสร่วมกัน ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส)

ฐาน Local Food “เรียนรู้อาหารท้องถิ่น” Local Food Cook Course เพื่อเรียนรู้การทำอาหารพื้นถิ่นร่วมกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยเรียนรู้ส่วนประกอบหลักที่ใช้ในการทำอาหาร ที่มาวัตถุดิบ วิธีการทำ และเรื่องราวต่าง ๆ ที่มาพร้อมกับอาหารพื้นถิ่น เป็นกิจกรรมที่ได้สัมผัสประสบการณ์วิถีชีวิตของชุมชน เกิดการเรียนรู้จากการรับรู้ผ่านโสตสัมผัสร่วมกัน สามารถสร้างความประทับใจและความทรงจำที่ดีกับคนในพื้นที่ได้

ฐาน The Flowers of Reverence “บูชา กรวยดอกไม้แห่งความมงคล” เพื่อเรียนรู้การทำกรวยดอกไม้ที่นำไปร่วมพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในชุมชนที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยชุมชนได้เตรียมอุปกรณ์การทำกรวยดอกไม้ ดอกไม้แต่ละชนิดที่สะท้อนถึงความเชื่อ จำนวนกรวยดอกไม้ที่จะนำไปถวายแต่ละจุดตามพื้นที่ที่มีการจัดพิธีกรรมของชุมชนในช่วงเทศกาล กิจกรรมนี้สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

โดยสรุปผลการศึกษาพบว่า การพัฒนากิจกรรมต้นแบบอาศัยภูมิปัญญาการผลิตสุรากลั่นบ้านเป็นฐานสำคัญ โดยออกแบบกิจกรรมให้เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (codes: การมีส่วนร่วม, การเรียนรู้จากประสบการณ์, วิถีชีวิตชุมชน, การใช้ประสาทสัมผัส) สามารถพัฒนากิจกรรมต้นแบบได้จำนวน 4 ฐาน ได้แก่ การผสมสุรา การทำลูกแป้ง การเรียนรู้อาหารท้องถิ่น และกิจกรรมพิธีกรรมวัฒนธรรม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวช่วยสร้างคุณค่าประสบการณ์ (Experiential Value) และส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการพัฒนากิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนบ้านวังลึก

สะท้อนการบูรณาการระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับการออกแบบประสบการณ์ ซึ่งนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและประสบการณ์การท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 1 ทดสอบฐานกิจกรรมท่องเที่ยวต้นแบบของชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

3. ผลการสังเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

จากการทดสอบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยว รวมถึงการประชุมกลุ่มครั้งที่ 2 สามารถสังเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในระดับชุมชนได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

3.1 การพัฒนาประสบการณ์และคุณภาพการบริการ (Experience and Service Development)

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นการออกแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลาย และสามารถสร้างประสบการณ์ใหม่ให้นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณค่าทางอารมณ์และความทรงจำที่ดีให้กับผู้มาเยือน

ในด้านการบริการ ควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของอาหารและที่พัก โดยคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย ความเพียงพอ และบรรยากาศที่เหมาะสม นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะของผู้ให้บริการ โดยเฉพาะด้านการสื่อสารและการเล่าเรื่อง (Storytelling) รวมถึงบุคลิกภาพของผู้ให้ข้อมูล เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้างความประทับใจและยกระดับคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยรวม

3.2 การบริหารจัดการโดยชุมชน (Community-based Management)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบของคนในชุมชน โดยควรมีการรวมกลุ่มและจัดตั้งคณะกรรมการหรือองค์กรชุมชนที่มีบทบาทชัดเจนในการวางแผนและดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเป็นอีกปัจจัยสำคัญ โดยควรส่งเสริมผ่านการอบรม การศึกษาดูงาน และการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการกำหนดราคากิจกรรมที่เหมาะสมและเป็นธรรม รวมถึงการวางแผนการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม และสร้างแรงจูงใจให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.3 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (Systematic Tourism Development Process)

จากการสังเคราะห์แนวทางร่วมกับชุมชน พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวควรดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้น เริ่มจากการประเมินศักยภาพและทัศนคติของชุมชน การเตรียมความพร้อมของทรัพยากร

และบุคลากร การพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว การทดสอบกิจกรรม และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน ควรมีการจัดทำมาตรฐานการให้บริการ เช่น คู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความสม่ำเสมอในคุณภาพการบริการ รวมถึงการส่งเสริมด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มการรับรู้ในวงกว้าง โดยหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทั้งด้านองค์ความรู้ งบประมาณ และการเข้าถึงตลาด ซึ่งจะช่วยเสริมศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

ผลการวิจัยที่พบว่า ชุมชนบ้านวังลึกมีศักยภาพด้านทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์ความรู้เรื่องการทำหมักและการกลั่นสุราพื้นบ้าน สอดคล้องกับแนวคิด “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่ชี้ว่า องค์ความรู้ดั้งเดิม กระบวนการผลิต และอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์สามารถต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงประสบการณ์ได้ หากมีการออกแบบกิจกรรมให้เชื่อมโยงกับเรื่องเล่าและวิถีชีวิตของชุมชน (Gebbers & Adamchuk, 2010) แนวโน้มนี้เห็นได้ชัดในหลายพื้นที่ของไทยและต่างประเทศที่ใช้ภูมิปัญญาด้านอาหารและเครื่องดื่มเป็นแกนในการออกแบบประสบการณ์ เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับการผลิตไวน์ เบียร์ หรือสุราท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างภาพจำและคุณค่าทางอารมณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ผลที่พบว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านผู้ประกอบการทั้งในแง่ประสบการณ์ การจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย และการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยที่ย้ำว่า “ความพร้อมเชิงธุรกิจและกฎหมาย” เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในระดับฐานราก เพราะช่วยลดความเสี่ยงด้านมาตรฐานสินค้า ความปลอดภัย และภาพลักษณ์ชุมชน (เบญจวรรณ เบญจกรณ์ และคณะ, 2568; สกาวรัตน์ บุญวรรโณ, 2567) ในกรณีบ้านวังลึกการที่ผู้ผลิตสุราพื้นบ้านดำเนินงานภายใต้กรอบกฎหมายและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ จึงสะท้อน “ความพร้อมเชิงปฏิบัติการ” ที่สามารถยกระดับสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างสรรค์ได้จริง ในด้านความพร้อมทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน การที่ชุมชนมีการรวมกลุ่ม มีความร่วมมือ และเริ่มเปิดรับการพัฒนาการท่องเที่ยว สอดคล้องกับกรอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ที่ชี้ว่า ระดับ “ทุนทางสังคม” การไว้วางใจกัน และกลไกการตัดสินใจร่วมกันของคนในพื้นที่ เป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Richards & Wilson, 2006)

งานวิจัยในบริบทไทยก็พบว่า ชุมชนที่มีการรวมกลุ่มและโครงสร้างการจัดการชัดเจน มีแนวโน้มจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีคุณภาพและลดความขัดแย้งภายในได้ดีกว่าชุมชนที่ยังขาดกลไกดังกล่าว (นิตินันท์ ศรีสุวรรณ และปรีชญญวิทย์ ธนนาถเขาวรินทร์, 2568) โดยสรุป วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ชี้ให้เห็นว่า ศักยภาพของบ้านวังลึกมีได้จำกัดอยู่ที่ “ผลิตภัณฑ์สุราพื้นบ้าน” เท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงความพร้อมด้านทุนทรัพยากร ผู้ประกอบการ และโครงสร้างสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของจังหวัดแพร่ที่มุ่งใช้ทุนวัฒนธรรมและ Soft Power เพื่อยกระดับเมืองสู่การเป็นพื้นที่ศิลปวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, 2568; ยุติ จิตต์โกศล, 2561)

2. การพัฒนากิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

การพัฒนากิจกรรมต้นแบบทั้ง 4 ฐานบนฐานภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้าน (การผสมสุรา การทำลูกแบ่ง อาหารท้องถิ่น และพิธีกรรมวัฒนธรรม) ตรงกับแนวคิด The 3S Principles ของธนาวัต ปิ่นประชาพันธ์ และคณะ (2565) ที่เน้นการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์เชิงประสาทสัมผัสทั้ง 5 (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) เพื่อให้ผู้มาเยือนได้ “สัมผัส” ตัวตนของพื้นที่มากกว่าการเป็นเพียงผู้สังเกต ตัวอย่างเช่น กิจกรรม Blending Activity และ Natural Yeast Making Course เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้ทั้งวัตถุดิบ เทคนิค และความหมายเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Experiential Learning และ Co-Creation ในการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (Richards, 2011) ลักษณะกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม อย่างเต็มที่กับวิถีชีวิตชุมชน เช่น การเรียนรู้อาหารท้องถิ่นและการทำกรวยดอกไม้เพื่อร่วมพิธีกรรม สอดคล้อง กับงานวิจัยในไทยที่เสนอให้การท่องเที่ยวสร้างสรรค์บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นต้อง “เคารพบริบทชุมชน” เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้สองทาง (นักท่องเที่ยว-ชุมชน) และยึดการสืบสานมรดกวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญ (ยุวดี จิตต์โกศล, 2561; สกาวรัตน์ บุญวรรณ, 2567) ในต่างประเทศแนวโน้มคล้ายกันคือชุมชนใช้วัฒนธรรม การกินดื่มและพิธีกรรมดั้งเดิมเป็นเวทีสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงลึกกับนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างทั้งคุณค่าทางเศรษฐกิจ และความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2012; Richards, 2011; Richards & Wilson, 2006) อีกทั้งการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่ผูกกิจกรรมทั้ง 4 ฐานเข้ากับช่วงประเพณีแห่ผ้าซัง ชี้ให้เห็นการบูรณาการระหว่าง “มิติเทศกาล-พิธีกรรม” กับ “กิจกรรม เรียนรู้เชิงลึกในระดับฐานชุมชน” เป็นการนำเทศกาลประจำถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดใจหลักทางการท่องเที่ยว การสร้างเม็ดเงินที่กระจายรายได้สู่คนในชุมชน

โดยภาพรวม วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การใช้ภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้านเป็น “แกนกลางของประสบการณ์” ร่วมกับการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมและการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส นำไปสู่การสร้างคุณค่าประสบการณ์ (Experiential Value) และมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม สอดรับกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายพื้นที่ของไทย และต่างประเทศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562; Richards & Wilson, 2006)

3. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านวังลึก จังหวัดแพร่

ผลการสังเคราะห์แนวทางใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย การพัฒนาประสบการณ์ และคุณภาพการบริการ การบริหารจัดการโดยชุมชน และกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องโดยตรงกับกรอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เสนอให้มอง “ประสบการณ์นักท่องเที่ยว-ความเข้มแข็งองค์กรชุมชน-กระบวนการพัฒนา” เป็นองค์ประกอบที่ต้องเดินหน้าไปพร้อมกัน (Bessière & Tibère, 2013) การเน้นคุณภาพอาหาร ที่พัก ความสะอาด ความปลอดภัย และบรรยากาศ รวมถึงทักษะการสื่อสารและการเล่าเรื่องของผู้ให้บริการ สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และประสบการณ์ที่น่าจดจำ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และนำไปสู่ความตั้งใจกลับมาเยือนซ้ำ โดยเฉพาะในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Hung et al., 2016; Kim et al., 2012; Richards, 2011) ในด้านการบริหารจัดการโดยชุมชน การมีโครงสร้างองค์กรหรือคณะกรรมการที่ชัดเจน การกำหนดบทบาทหน้าที่ และการกำหนดกลไกการแบ่งปันผลประโยชน์ อย่างเป็นธรรม ตรงกับข้อเสนอของงานวิจัยทั้งในไทยและต่างประเทศที่ย้ำว่า “ธรรมาภิบาลชุมชน” และ “การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง” เป็นเงื่อนไขของความยั่งยืนทางสังคมและการยอมรับของคนในพื้นที่

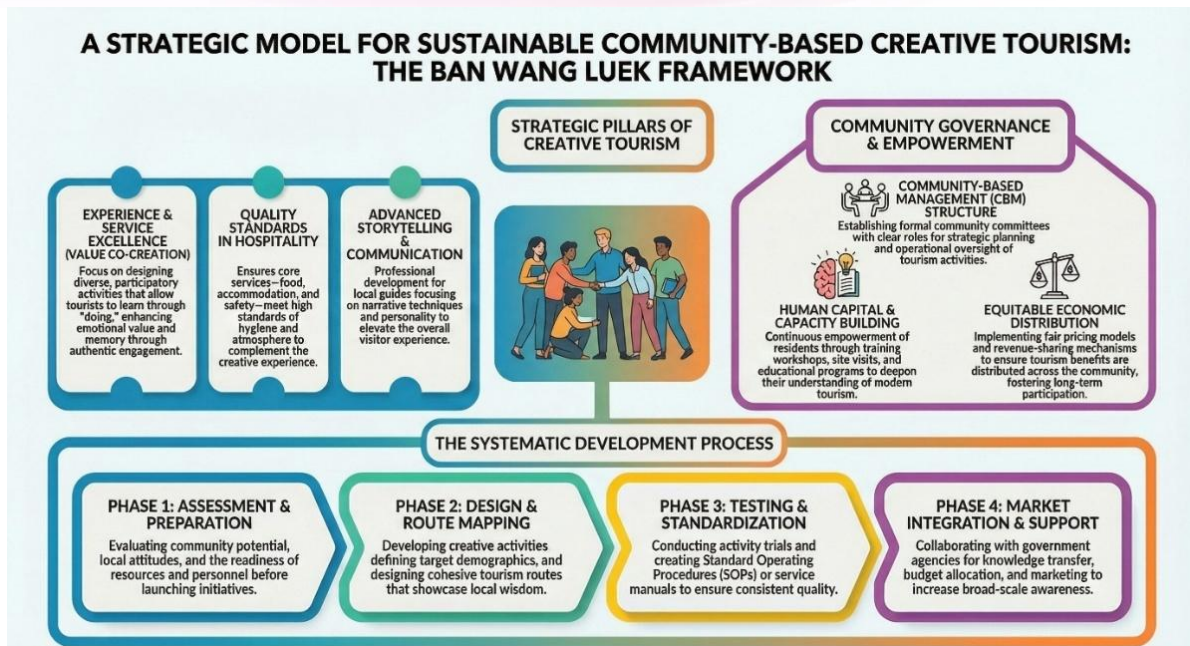
(เมธิกา พ่วงแสง และคณะ, 2568) นอกจากนี้ ในส่วนของแนวคิดเรื่อง “กระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ” ที่เริ่มจากการประเมินศักยภาพและทัศนคติของชุมชน การเตรียมทรัพยากรและบุคลากร การพัฒนากิจกรรม กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ออกแบบและทดสอบเส้นทาง ไปจนถึงการปรับปรุงต่อเนื่อง และการจัดทำคู่มือ มาตรฐานบริการแนวทางการวางแผนการท่องเที่ยวตามลำดับขั้นที่เสนอในแนวคิดการจัดการแบบปลายเปิด (Adaptive Management) และการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Planning) บทบาทของภาครัฐ ในฐานะผู้สนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณ องค์ความรู้ และการตลาดก็ไปในทิศทางเดียวกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างสรรค์ของไทยที่มุ่งใช้ Soft Power และเครือข่ายภาครัฐ-เอกชน-ชุมชน เป็นกลไกหลัก (กระทรวงวัฒนธรรม, 2566; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2565)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาร่วมกัน วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แสดงให้เห็นว่าแนวทางการจัดการที่สังเคราะห์ได้จาก บ้านวังลึกมีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดร่วมสมัยของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ทั้งในมิติของการออกแบบประสบการณ์ การจัดการโดยชุมชน และการวางแผนกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ จึงสามารถใช้เป็นต้นแบบหรือแนวทางประยุกต์สำหรับชุมชนอื่นที่มีทุนทางวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันได้ หากมีการปรับให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยการบูรณาการ “วงจรคุณค่า (Value Cycle)” ที่เชื่อมโยง ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุราพื้นบ้านเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) และกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) อย่างเป็นระบบในบริบทของชุมชนชนบทไทย โดยมีได้มองสุราพื้นบ้านเพียงในฐานะผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป หากแต่ยกระดับให้เป็นแกนกลางของการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ผสมองค์ความรู้ กระบวนการผลิต วิถีชีวิต พิธีกรรม และเทศกาลของชุมชนเข้าด้วยกัน ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติจริงของนักท่องเที่ยว ได้พบโมเดลการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านวังลึก (Ban Wang Luek Creative Tourism Model: BWL-CT Model) อันแสดงให้เห็นถึงการออกแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่สะท้อนถึงการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมจากระดับครัวเรือนและวิสาหกิจชุมชนสู่การจัดการในระดับชุมชนและเชิงนโยบาย โดยสอดคล้องกับหลักการสำคัญของ CBT ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสนับสนุนเป้าหมายหลักของ SDGs อาทิ การลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างงานและรายได้ที่มีคุณภาพ การใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยมีกระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การประเมินเตรียมความพร้อมของชุมชน ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาออกแบบกิจกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 3 การทดลองกิจกรรมและจัดทำขั้นตอนคู่มือการปฏิบัติงาน ขั้นตอนที่ 4 การสนับสนุนทางด้านการตลาดเพิ่มการรับรู้

ในเชิงแนวคิด งานวิจัยนี้มีส่วนขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในฐานะ “กลไกเชื่อมโยง” ระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับการยกระดับคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนของชุมชน มากกว่าการเป็นเพียงกิจกรรมเพื่อความบันเทิงของนักท่องเที่ยว ทั้งยังชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงกระบวนการที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในการออกแบบ จัดการ และพัฒนาประสบการณ์การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว โดยผู้วิจัยได้สรุปกลไกและองค์ความรู้จากกระบวนการวิจัย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านวังลึก
(Ban Wang Luek Creative Tourism Model: BWL-CT Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบศักยภาพและความพร้อมของชุมชนบ้านวังลึกในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนภูมิปัญญาท้องถิ่น การผลิตสุราพื้นบ้านที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ด้านกระบวนการผลิต และวัตถุดิบจนสามารถพัฒนาไปสู่ฐานต้นแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และการศึกษาค้นคว้าได้พบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการพัฒนาประสบการณ์และคุณภาพที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ การบริหารจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการจัดทำระบบพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นลำดับ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด สามารถนำผลการศึกษาไปประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว สามารถส่งเสริมพัฒนาด้านการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทาง ด้านชุมชนสามารถพัฒนาต่อยอด สร้างโอกาสรายได้เสริมทางด้านการท่องเที่ยว หรือใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเกิดถ่ายทอดองค์ความรู้ของคนในชุมชนได้ ตลอดจนชุมชนควรพัฒนาต่อยอดกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับกิจกรรมชุมชน สร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้มาเยือน

ข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับชุมชนใกล้เคียง ให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านการท่องเที่ยว การขยายโอกาสการทำงานด้านการท่องเที่ยว การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการท่องเที่ยวสู่การเติบโต และพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณแหล่งทุนหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 และข้อมูลโครงการการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมชีวภาพของจังหวัดแพร่ เลขที่สัญญา C03F670190

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2568). กรมทรัพย์สินทางปัญญา เปิดตัว “เหล้าแป้” สุราท้องถิ่นจากเมืองแพร่ สู่อุตสาหกรรม GI ตอกย้ำอัตลักษณ์เฉพาะตัว ส่งเสริมเศรษฐกิจและเพิ่มรายได้สู่ประชาชนในพื้นที่กว่า 3,600 ล้านบาทต่อปี. สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2569 จาก <https://url.in.th/NPkzD>.
- กรมประชาสัมพันธ์. (2568). “สุราชุมชน” เริ่มแล้วหลัง พ.ร.บ. สุราชุมชนมีผลบังคับใช้ 6 มิ.ย. 2568 ปลดล็อกเกษตรกร-ผู้ประกอบการรายย่อย สู่วิถีเศรษฐกิจไทย. สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2569 จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/395700>.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2566). แผนแม่บทการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย พ.ศ. 2566–2570. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2562). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2565). แผนปฏิบัติการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พ.ศ. 2565–2569. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- คณะทำงานขับเคลื่อนสารสนเทศตำบลต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลนาพูน. (2566). สารสนเทศตำบลต้นแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่. สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2569 จาก <https://url.in.th/cbJEj>.
- ธนาดี ปิ่นประจักษ์ และคณะ. (2565). การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาโว้ย ในพื้นที่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่. วารสารศิลปการจัดการ, 6(3), 1348-1368.
- นิตินันท์ ศรีสุวรรณ และปริญญวิทย์ ธนนาถเขาวรินทร์. (2568). การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 21(1), 77-102.
- เบญจวรรณ เบญจกรณ์ และคณะ. (2568). อิทธิพลเชิงโครงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงราย. วารสารจันทร์เกษมสาร, 31(1), R49-R63.
- ปานณนาถ เกตุไศยสิทธิ์ และอัมเรศ เทพมา. (2567). แนวทางบริหารจัดการตลาดท่องเที่ยววัฒนธรรมสร้างสรรค์ของจังหวัดแพร่. วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 20(1), 1-23.
- เมธิกา พวงแสง และคณะ. (2568). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นฐาน ชุมชนบ้านเกาะมอญ อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารศิลปศาสตร์ มทร. ธิบุรี, 6(1), 42-52.
- ยุวดี จิตต์โกศล. (2561). การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ชุมชนบ้านกว้างท่าเยี่ยม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 14(2), 50-86.
- สกวรัตน์ บุญวรรณ. (2567). การพัฒนาแนวทางชุดการท่องเที่ยวเรือเล้าเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนท่าสาป จังหวัดยะลา. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 14(3), 1066-1085.

- สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย. (2568). โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่การเป็นเมืองแห่งศิลปะ: กรณีศึกษาแพร่-ราชบุรี. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- Bessière, J. & Tibère, L. (2013). Traditional food and tourism: French tourist experience and food heritage in rural spaces. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 93(14), 3420–3425.
- Fusch, P. I. & Ness, L. R. (2015). Are we there yet? Data saturation in qualitative research. *The Qualitative Report*, 20(9), 1408–1416.
- Gebbers, R. & Adamchuk, V. I. (2010). Precision agriculture and food security. *Science*, 327(5967), 828–831.
- Hung, W.-L. et al. (2016). Creative experiences, memorability and revisit intention in creative tourism. *Current Issues in Tourism*, 19(8), 763–770.
- Kim, J.-H. et al. (2012). Development of a scale to measure memorable tourism experiences. *Journal of Travel Research*, 51(1), 12–25.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2012). Food and the tourism experience: The OECD-Korea workshop. Paris: OECD Publishing.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Richards, G. & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture? *Tourism Management*, 27(6), 1209–1223.
- Richards, G. (2010). Creative tourism and local development. In R. Wurzbarger, A. Pattakos, & S. Pratt (Eds.), *Creative tourism: A global conversation*. (pp. 78–90). Santa Fe: Sunstone Press.
- Richards, G. (2011). Creativity and tourism: The state of the art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225–1253.